

LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POKYČIAI INTEGRUOTOJE EUROPOS SĄJUNGOS RINKOJE

Gražina Jatuliavičienė

Lektorė
Vilniaus universiteto Verslo katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 37
El. paštas: grazina.jatuliaviciene@ef.vu.lt

Marija Kučinskienė

Docentė socialinių mokslų daktarė
Vilniaus universiteto Verslo katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 37
El. paštas: marija.kucinskiene@ef.vu.lt

Rimantas Garuckas

Docentas technikos mokslų daktaras
Vilniaus universiteto Verslo katedra
Saulėtekio al. 9, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 58
El. paštas: rimantas.garuckas@ef.vu.lt

Pasaulio ekonomikos išsivystymo lygis ir vis labiau intensyvėjanti globalizacijos procesų skatinama ekonominė integracija meta iššūkį valstybėms, siekiančioms dalyvauti šiuose procesuose, padidinti konkurencinį pranašumą pasaulinėje rinkoje. Šiuolaikinėje globalioje verslo aplinkoje vykstantys pokyčiai skatina rasti naujų gebėjimų palaikyti ir plėsti visus tarptautinius prekybinius santykius. Regioninių prekybos ryšių plėtra turi būti laikoma tarpiniu etapu, leidžiančiu verslo subjektams laipsniškai įgyti naujų žinių, patirties, kaip sėkmingai konkuruoti integruotoje Europos Sąjungos rinkoje. Spartus valstybių ekonominis augimas susijęs su spartesne užsienio prekybos plėtra kaip viena iš pasaulinio ūkio globalizaciją skatinančių jėgų. Globalizacijos procesai, skatinami didėjančių rinkos poreikių, mažėjančių prekybos kliūčių tarp nacionalinių ekonomikų, verčia aiškintis ir analizuoti Lietuvos užsienio prekybos pokyčius ir numatyti priemones, siekiant įtraukti Lietuvos verslo subjektus į debatus dėl globalizacijos tendencijų poveikio užsienio prekybai. Vykstant globaliai plėtrai Lietuvos verslo įmonėms svarbu pasirinkti tinkamus užsienio prekybos plėtros būdus, padedančius išlikti konkurencingoms globalioje ekonomikoje ir tinkamai reaguoti į palankias pasaulinės rinkos galimybes. Todėl reikėtų siekti plėtoti bendradarbiavimą ir eksporto-importo ryšius ne tik įsitraukiant į ES bendrąją rinką ir jos vykdomą užsienio prekybos politiką, bet ir adekvačiai reaguoti į integruotos rinkos teikiamas pasaulinės plėtros galimybes.

Straipsnio tikslas – išryškinti svarbiausius Lietuvos užsienio prekybos pokyčius, numatyti užsienio prekybos plėtros ir konkurencingumo didinimo integruotoje rinkoje priemones.

Naudoti metodai – literatūros analizė ir apibendrinimai, lyginamoji analizė.

Pagrindiniai žodžiai – užsienio prekyba, globalūs procesai, integruota rinka, eksporto ir importo prekinė struktūra, užsienio prekybos partneriai, bendroji prekybos politika, konkurencingumas.

ĮVADAS

Pasaulinio ūkio globalizacijos sąlygomis ekonomikos augimą vis labiau lemia ūkio subjektų įsitraukimas į naują užsienio prekybos ryšių plėtros etapą globalioje aplinkoje. Intensyvėjančios tarptautinės prekybos integruotoje rinkoje sąlygomis šalies užsienio prekyba skatina naujų idėjų ir technologijų diegimą, sąnaudų mažinimą, kompetencijų ugdymą ir verčia verslo įmones sparčiai reaguoti į didėjančią ekonominių ryšių liberalizavimą. Mažėjantys tarifiniai ir netarifiniai pasaulinės prekybos barjerai tarp nacionalinių ekonomikų turi įtakos pasaulinėms eksporto ir importo apimtims didėti. Empiriniai tyrimai parodė, kad dabartiniu metu pasaulinis eksportas sudaro daugiau kaip 30 proc. bendrojo nacionalinio produkto augimo (G. Jatuliavičienė, M. Kučinskienė. *Globalization drivers...* 2006).

Atsižvelgiant į globalizacijos sukeltus pasaulinius integracijos procesus, Lietuvai, mažai valstybei, turinčiai palyginti nedidelę vidaus rinką, šalies verslo įmonių siekis greičiau įgyvendinti naujas idėjas ir užtikrinti gyvenimo gerovę bei pasiekti šalies ekonominį augimą, labai susijęs ir priklauso būtent nuo užsienio prekybos. Atsakas į globalizacijos procesus yra aktyvus Lietuvos šalies ekonomikos atvirumo tarptautinių ekonominių santykių srityje didinimas, prekybos perorientavimas iš Rytų į Vakarų, o Lietuvos integracija į Europos Sąjungos (ES) erdvę atvėrė naujų tarptautinio konkurencingumo didinimo galimybių. Siekiant di-

dinti Lietuvos bendrąjį vidaus produktą, svarbus uždavinys yra šalies užsienio prekybos plėtra. Todėl išryškėja poreikis įvertinti pagrindines užsienio prekybos problemas, numatyti jų sprendimo būdus prisitaikant integruotoje ES prekybos erdvėje. Pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos politikos pokyčiai susiję su įsiliejimu į ES bendrąją rinką ir ES bendrosios užsienio prekybos politika. Šaliai, turinčiai ribotus išteklius (ypač inovacinius), naujų prekybos sąlygų taikymas turėjo ypatingą reikšmę konkurencingumui didinti globalioje erdvėje. Lietuvos verslo subjektų dalyvavimas integruotoje ES rinkoje sudarė sąlygas sėkmingai veiklai ir išlikti globalioje erdvėje Per pastaruosius trejus metus Lietuvos verslo įmonių patirtis parodė, kad intensyviai prisitaikoma prie naujų sąlygų ir standartų reikalavimų, stiprėja prekybos ryšiai su senosiomis ir naujosiomis ES valstybėmis, o tai skatina ekonomikos plėtrą. Tačiau užsienio prekybos plėtra tarptautinėse rinkose yra iššūkis Lietuvos ūkio subjektams, siekiant įsitvirtinti vis didėjančios konkurencijos sąlygomis, reikia įvertinti nepakankamo konkurencingumo priežastis ir tinkamai reaguoti į globalizaciją skatinančias jėgas. Dabartinės Lietuvos užsienio prekybos pokyčių vertinimas, svarbiausių užsienio prekybos partnerių išskyrimas, eksporto-importo prekinės struktūros nagrinėjimas globalios aplinkos kontekste turėtų padėti išryškinti galimus strateginius užsienio prekybos plėtros sprendimus.

UŽSIENIO PREKYBOS POKYČIAI LIETUVAI TAPUS EUROPOS SAJUNGOS NARE

Ekonominių reformų pradžioje pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos politikos orientyrai buvo integracija į tarptautinę prekybos sistemą, dvišalių ir daugiašalių prekybos sutarčių plėtra, pasvertas prekybos liberalizavimas. Tapusi ES nare, Lietuva perėmė ES bendrosios prekybos politikos reikalavimus ir priemones, t. y. visus ES sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis, nutraukė anksčiau sudarytas laisvosios prekybos sutartis. Lietuvoje, kaip ir visose ES šalyse narėse, yra taikomi bendri muitų tarifai, antidempingo, kompensacinės, protekcinės priemonės, kvotos (Užsienio prekybos politika... 2007). Įstojus į ES bendrąją rinką, Lietuvos prekyba su Europos Sąjungos šalimis įgijo panašų statusą kaip ir prekyba šalies viduje ir apibūdinama bent formaliai išvežimo–įvežimo, o ne eksporto–importo sąvokomis.

Visos ES valstybės vadovaujasi tais pačiais principais ir taisyklėmis, iš kurių reikėtų paminėti bendrąjį muitų tarifą ir bendrąją preferencijų sistemą. ES yra muitų sąjunga, yra nustatiusi bendrąją muitų politiką trečiųjų šalių atžvilgiu. Todėl Lietuva tam tikrų prekių importui iš trečiųjų šalių privalo taikyti tuos pačius prekybos ribojimus ir įvairias rinkos apsaugos priemones, kurias taiko ES. Šiuo metu muitų sąjungai priklauso visos ES šalys ir trys (Norvegija, Islandija ir Lichtenšteinas) iš keturių ELPA (angl. EFTA) šalių. ES menkai išsivysčiusioms ir besivystančioms šalims leidžia naudotis bendrąja preferencijų sistema, numatančia palankesnes prekybos sąlygas. Ši sistema galioja ir Lietuvoje, todėl Lietuvai, kaip ES narei, netaikomos pramonės gaminių importo muitų nuolaidos. Lietuva pati pradėjo teikti tokias nuolaidas besivystančioms šalims. Pažymė-

tina, kad Lietuva taiko ir kitas ES užsienio prekybos reguliavimo priemones, kaip antai atsaikomas priemones, kiekybinius ribojimus, netarifinius ribojimus (veterinarinius ir kt. standartus), sankcijas pagal Jungtinių Tautų sprendimus (Lietuvos užsienio prekybos... 2005).

Nors užsienio prekybos režimą nustato ES Taryba ir Europos Komisija ir jis privalomas visoms ES šalims, Lietuva neturi formalios iniciatyvos teisės užsienio prekybos srityje. Būdamą visateise ES narė, Lietuva turi teisę teikti ES institucijoms teisės aktų keitimo ir tobulinimo siūlymus, taip pat gali ginti savo šalies interesus susitikimuose ar svarstant Komisijos siūlymus. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuva gali kreiptis į Europos Komisiją dėl muitų suspendavimo ir kvotų suteikimo žaliavoms ir pusfabrikačiams, kurie ES šalyse negaminami, o jei ir gaminami, tai nepakankamu kiekiu. Pagrindinis tokių siūlymų tikslas – padėti įmonėms įsivežti žaliavas, pusfabrikačius ar sudedamąsias dalis be įprastų privalomųjų muitų, nustatytų bendrajame muitų tarife. Lietuvai, kaip ir ES valstybėms narėms, tam tikrais atvejais yra leidžiama nacionaliniais teisės aktais nustatyti griežtesnius ribojimus nei bendri importo ir eksporto ribojimai. Lietuvos ūkio subjektai dėl nesąžiningos trečiųjų šalių prekybos praktikos gali kreiptis į Europos Komisiją prašydami inicijuoti antidempingo ar antisubsidijų tyrimą, o Lietuvos atstovai turi teisę dalyvauti svarstant tokius klausimus (V. Rimkus, A. Misiūnas, J. Gervė. Lietuvos užsienio... 2006).

Eksporto ir importo krypčių kaita po įstojimo į ES. Lietuvos prekybos partnerių yra pagrindinės trys šalių grupės: (1) Europos Sąjungos šalys, (2) Nepriklausomų Valstybių Sandrauga (NVS) ir (3) Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija, Šveicarija (ELPA) apima apie 90 proc. Lietuvos užsienio prekybos. Iš 1 lentelės ir 1–2 paveikslų duomenų analizės matoma, kad re-

gioniniu požiūriu ES šalys buvo ir yra svarbiausios pagal prekybos mastą Lietuvos eksporto ir importo partnerės, o NVS šalys yra antroje Lietuvos užsienio prekybos krypčių vietoje. Lietuvos eksporto didžiausi pasikeitimai vyko 2004 metais po įstojimo į ES, kai labai sumažėjo ELPA ir kitoms šalims tenkanti Lietuvos eksporto dalis, o padidėjo Lietuvos eksporto į ES šalį dalis. Eksporto dalis, tenkanti NVS šalių blokui, pamažu didėjo per 2004–2006 metus. Tai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos įstojimas į ES turėjo didelį poveikį prekybai su ES šalimis.

2004–2006 metais eksportas į ES labai padidėjo. Šiuos pokyčius labai paskatino ir pasikeitusios Lietuvos užsienio prekybos su ES šalimis sąlygos. Vertinant prekybą su visomis ES valstybėmis narėmis, apie 20 procentinių punktų prekybos mastas padidėjo dėl didesnio ša-

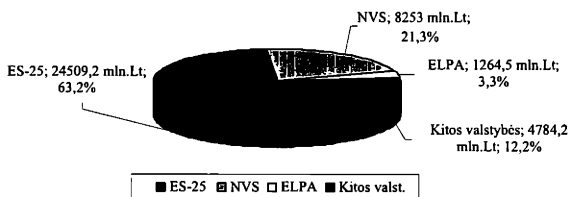
lių skaičiaus po 2004 m. gegužės 1 dienos. Eksporto į ES dalis 2005–2006 metais, palyginti su praėjusiais metais, truputį sumažėjo. Eksporto į ES augimo tempas pastaraisiais metais buvo didelis, tačiau eksporto dalies mažėjimą lėmė dar didesnis eksporto į NVS šalį augimas. Importo iš ES kaita vyko panašiai kaip ir eksporto į ES. Lietuvai įstojus į ES importo apimtis gerokai padidėjo (2006 m. padidėjo 29,5 proc.).

Nagrinėjamu laikotarpiu (2004–2006 metais) ypač padidėjo užsienio prekyba su NVS šalimis. 2004, 2005 ir 2006 metais eksporto į NVS dalis sudarė atitinkamai 16,3 proc., 17,8 proc. ir 21,3 proc. bendrojo šalies eksporto, o importo į NVS dalis buvo atitinkami 26,7 proc., 31,1 proc. ir 28,0 proc. bendrojo šalies importo. Kelerius metų didėjęs užsienio prekybos su NVS šalimis deficitas 2006 metais sumažėjo 13 proc. ir

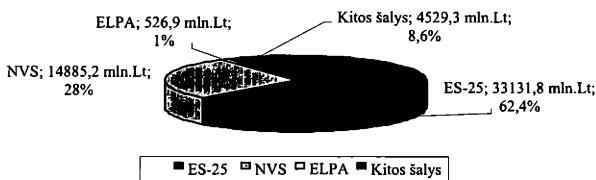
1 lentelė. Lietuvos Respublikos svarbiausi eksporto ir importo partneriai pagal sąjungas, valstybes (Eksportas, importas..., 2003–2006)

Šalių grupės	Užsienio prekybos rodikliai	2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.		Palyginus metus %		
		mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	mln. Lt	%	2004 ir 2003	2005 ir 2004	2006 ir 2005
Iš viso	Apyvarta	50700,6	100,0	60202,8	100,0	75919,2	100,0	91884,1	100,0	118,7	126,1	121,0
	Eksportas	21262,6	100,0	25819,2	100,0	32767,3	100,0	38810,9	100,0	121,4	126,9	118,4
	Importas	29438	100,0	34383,6	100,0	43151,9	100,0	53073,2	100,0	116,8	125,5	123,0
	Balansas	-8175,4	-	-8564,4	-	-10385	-	-14262,3	-	104,8	121,3	137,3
ES šalys	Apyvarta	23343,3	46,0	39028,1	64,8	47005,5	61,9	57641	62,7	167,2	120,4	122,6
	Eksportas	9159,0	43,1	17269,9	66,9	21419,5	65,4	24509,2	63,2	188,6	124,0	114,4
	Importas	14184,3	48,2	21758,2	63,3	25586,0	59,3	33131,8	62,4	153,4	117,6	129,5
	Balansas	-5025,3	-	-4488,3	-	-4166,5	-	-8622,6	-	121,3	153,6	87,0
NVS šalys	Apyvarta	10529,8	20,8	13394,5	22,2	19252,8	25,4	23138,2	25,18	127,2	143,7	120,2
	Eksportas	3219,2	15,1	4216,7	16,3	5816,4	17,8	8253,0	21,3	131,0	137,9	141,9
	Importas	7310,6	24,8	9177,8	26,7	13436,4	31,1	14885,2	28,0	125,5	146,4	110,8
	Balansas	-4091,4	-	-4961,1	-	-7620,0	-	-6632,2	-	121,3	153,6	87,0
ELPA	Apyvarta	3826,5	7,5	2306,6	3,8	1409,5	1,9	1791,4	1,95	60,3	61,1	127,1
	Eksportas	3102,3	14,6	1782,0	6,9	912,1	2,8	1264,5	3,3	57,4	51,2	138,6
	Importas	724,2	2,5	524,6	1,5	497,5	1,2	526,9	0,99	72,4	94,8	105,9
	Balansas	2378,1	-	1257,3	-	414,6	-	736,6	-	52,9	33,0	177,7

* – ES (15) dalis

1 pav. Lietuvos eksporto struktūra pagal sąjungas, valstybes 2006 m. ((Eksportas, importas..., 2006)

2 pav. Lietuvos importo struktūra pagal sąjungas 2006 metais

buvo 6632,2 mln. litų (Lietuvos užsienio... 2006). NVS šalys yra pagrindinės mineralinių produktų, naftos tiekėjos AB „Mažeikių nafta“, todėl iš dalies importo iš NVS svyravimai priklauso nuo naftos tiekimo ritmo.

Užsienio prekybos su ES šalimis plėtra Lietuvai įstojus į ES nesumažino prekybos su NVS šalimis didėjimo. Tai susiję su sparčiu šalies ekonomikos augimu, žemės ūkio produkcijos eksporto į trečiašalis šalys subsidijavimu, naftos ir jos produktų kainų kilimu (V. Rimkus, A. Misiūnas, J. Gervė... Lietuvos užsienio... 2006).

Mažiausiai reikšminga iš nagrinėjamų trijų šalių grupių Lietuvos užsienio prekybai yra ELPA. Prekybos su ELPA mastas labai svyruoja. ELPA teigiamai išsiskiria iš kitų šalių grupių tuo, kad prekybos balansas su ELPA nuo 2002 metų nuolat yra teigiamas. O 2001–2006 metais prekybos su ES ir NVS balansas visą laiką buvo neigiamas. Nuo 2004 metų į kitas trečia-

šias šalis (į visas šalis, išskyrus ES, ELPA ir NVS šalis) eksportuojama palyginti nedidelė prekių dalis. Pakankamai aktyviai prekiaujama su Jungtinėmis Amerikos Valstijomis (JAV), Turkija, Kanada, į jas kur kas daugiau eksportuojama negu importuojama. Viena iš didžiausių pasaulio rinkų – Japonija Lietuvos eksportuotojams kol kas yra mažai žinoma, be to, eksportuoti į Japoniją trukdo ir labai aukšti produktų kokybės reikalavimai. Iš kitų trečiųjų šalių išskirtinę vietą turi Kinija. Ši šalis Lietuvai yra svarbesnė kaip importo, o ne eksporto partnerė.

BENDROSIOS LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS TENDENCIJOS

Siekiant užtikrinti stabilų šalies ekonomikos augimą, užsienio prekybos plėtra yra veiksmin- ga skatinamoji jėga, kuri, kaip rodo ekonomi-

kai išsivysčiusių valstybių patirtis, turi didelį įtaką bendrajam vidaus produktui didėti. Šalies atvirumo arba jos priklausomybės nuo kitų šalių (ūkio integracijos) laipsnio matas yra jos užsienio prekybos–eksporto ir importo apimties ir bendrojo vidaus produkto (BVP) santykis. Svarbu pažymėti, kad užsienio prekybos dalies BVP rodiklio dydį lemia ne tik Lietuvos ūkio subjektų prekių, paslaugų ir veiklos eksportabilumas, bet ir šalies bei jos rinkos dydis. Kuo vidaus rinka yra mažesnė, tuo labiau tai skatina plėtoti ūkinius ryšius, ieškoti vartojimo rinkų už šalies ribų ir rinkai būti kuo atviresnei tarptautinei prekybai.

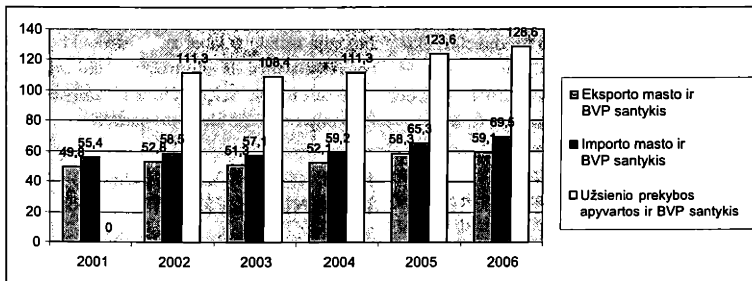
Lietuvos prekybos dalis BVP (angl. *Ratio of trade in GDP*) dėl autarkinės orientacijos 1989 metais buvo tik 5 proc., tačiau nuo 1991 metų sparčiai reintegruojantis į pasaulio ekonomiką, Lietuvos nacionalinė ekonomika tapo atviresnė. Užsienio prekybos srutai daro labai didelę įtaką šalies ūkio plėtrai bei gyventojų užimtumui ir gerovei. Statistikos departamento duomenimis, 2000 metais užsienio prekyba buvo pakankamai atvira ir padidėjo nuo 87,9 proc. BVP 1999 metais iki 95,9 proc. BVP 2000 metais. (Bendrojo vidaus... 2006). Tokį didėjimą daugiausia lėmė didėjantis eks-

portas pradėjus atsigaivinti ekonomikai. Analiuojamu laikotarpiu Lietuvos eksporto dalies BVP rodiklis išliko labai aukštas.

Kaip matyti iš 3 paveikslė teikiamų duomenų, 2001–2006 metais tiek eksporto, tiek importo masto ir BVP santykis didėjo ir užsienio prekybos apyvarta buvo didesnė už šalies BVP.

Lietuvos dalyvavimas vykstant tarptautiniam darbo pasidalijimui padeda efektyviau panaudoti turimus šalies išteklius, pateikti rinkai pakankamai aukštos kokybės konkurencingą produkciją ir taip įsitraukti į užsienio prekybą. Visa tai prisideda prie ūkio konkurencingumo didinimo ir šalies ekonomikos įsitraukimo į užsienio prekybą didėjimo. Pažymėtina, kad Lietuvos ekonomika didėjančio atvirumo sąlygomis vis labiau pažeidžiama egzogeninių veiksmų. Todėl esant tokiam šalies atvirumo laipsniui visoks užsienio prekybos nestabilumas gali turėti reikšmingą įtaką šalies ekonomikos augimo tempams, gamybos / verslo plėtrai, užimtumui. Šiuo požiūriu valstybė ir jos ūkio subjektai, dalyvaujantys užsienio prekybos procesuose, turėtų siekti mažinti su eksporto operacijomis susijusią riziką.

Lietuvos ūkio plėtros iki 2015 metų strategijoje pabrėžiama, kad Lietuvai tam tikrą lai-

3 pav. Lietuvos Respublikos užsienio prekybos rodiklių ir BVP santykis, proc. (sudaryta remiantis Bendrojo vidaus... 2006)

3 lentelė. Lietuvos Respublikos užsienio prekybos pagrindinių rodiklių kaita (Specialioji prekybos sistema) (Eksportas... 2001–2007)

Metai	Apyvarta		Eksportas		Importas		Prekybos balansas	
	mlrd. Lt	palyginti su ankstesniais metais, %	mlrd. Lt	palyginti su ankstesniais metais, %	mlrd. Lt	palyginti su ankstesniais metais, %	mlrd. Lt	palyginti su ankstesniais metais, %
2001	41,36	117,9	17,12	120,6	24,24	116,1	-7,12	106,4
2002	46,60	112,7	19,12	111,7	27,48	113,4	-8,36	117,4
2003	50,70	108,8	21,26	111,2	29,44	107,1	-8,18	97,8
2004	60,20	118,7	25,82	121,4	34,38	116,8	-8,56	104,6
2005	75,92	126,11	32,77	126,92	43,15	125,51	-10,38	121,26
2006	91,88	121,02	38,81	118,43	53,07	122,98	-14,26	137,38

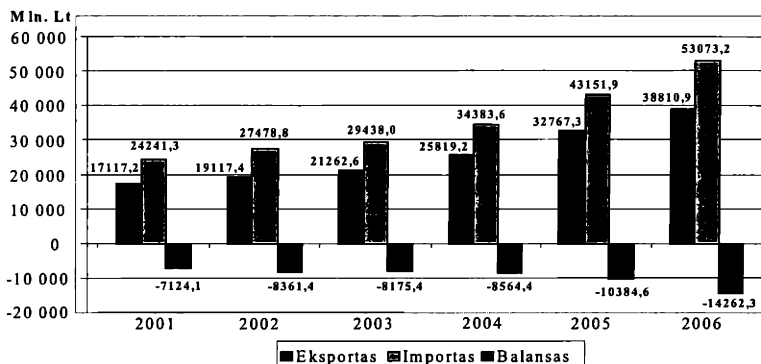
kotarpį bus būdinga *besivejančios plėtos* ekonominė strategija. Lietuvos valstybės vykdoma ekonominė politika grindžiama veiksmingenu dabartiniu laikotarpiu į eksportą orientuotos besivejančios plėtos modeliu. (V. Rimkus... Lietuvos užsienio... 2006). Tai rodo ir po įstojimo į ES kur kas sparčiau nei ES auganti šalies ekonomika ir užsienio prekyba.

Lietuvai integravusis į ES, jos užsienio prekyba pastebimai suaktyvėjo. Kaip matyti iš 3 lentelėje teikiamų duomenų analizės, per pastaruosius trejus metus vyko spartus užsienio prekybos apyvartos, eksporto ir importo augimas. Ypač išsiskiria 2005 metais, kai eksportas, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo 26,9 proc., o importas – 25,5 proc. Iš dalies tokią sparcią užsienio prekybos plėtrą lėmė Lietuvos įstojimas į ES ir narystė joje. Tam turėjo įtakos ir ES plėtra, kai ES iš penkiolikos šalių (ES 15) tapo dvidešimt penkių šalių grupe (ES 25). Lietuvos užsienio prekybos apyvarta 2006 metais didėjo lėčiau, bet išlaikė pakankamai didelį plėtos tempą: minėtą laikotarpį eksportas pasiekė 38,81 mlrd. litų ir pakilo 18,43 proc., o importas per metus padidėjo 22,98 proc. iki 53,07 mlrd. litų.

Atlikus 2003–2005 metų Lietuvos eksporto ir importo apimties analizę, matoma teigia-

ma tendencija – spartesnis eksporto augimas, palyginti su importo augimu. Tačiau 2006 metais ėmė ryškėti Lietuvos ūkio plėtos lėtėjimo požymių: aukšti pastarojo meto eksporto plėtos tempai minėtą laikotarpį smuktelėjo. 2006 metais, palyginti su 2005 metais, eksportas ir importas atitinkamai sudarė 38810,9 mln. litų (padidėjo 18,4 proc.) ir 53073,2 mln. litų (padidėjo 23 proc.). Stiprėjanti vidaus paklausa skatino importą, todėl 2006 metais eksportas pagal plėtos spartą atsiliko nuo importo (4,55 procentinio punkto).

Kaip matyti iš 4 paveikslė teikiamų duomenų analizės, Lietuvos užsienio prekybos balansas buvo neigiamas ir didėjo greitėjančiu tempu. Dėl padidėjusio prekių įvežimo užsienio prekybos deficitas 2006 metais toliau didėjo ir buvo 37,3 proc. didesnis nei 2005 metais – 14262,3 mln. litų. Vyksta Lietuvos ekonomikos augimo veiksmų kaita: vietoje eksporto vis didesnę įtaką įgauna vidaus vartojimas (V. Titarenko, R. Rudzkius, N. Titova. Lietuvos ekonomikos... 2006). Pagrindinė to priežastis – šalies ekonomikos augimas pradedant 2003 metų daugiausia buvo skatinamas ne didėjančios eksporto apimties, o vidinės paklausos / privataus vartojimo.

4 pav. Lietuvos eksportas ir importas 2001–2006 metais (sudaryta autorių remiantis Eksportas ir... 2000–2005; Eksportas, importas... 2006)

SVARBIAUSI LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS PARTNERIAI

Pastarųjų metų integracijos procesai ir su jais susiję pokyčiai nulėmė eksporto struktūros kitimą tiek geografiniu, tiek prekinio požiūriu. Ypač tai pastebima analizuojant eksporto srautus iš šalies. Lietuva prekiauja su daugeliu pasaulio šalių, tačiau intensyviausi prekybiniai ryšiai palaikomi su gretimomis geografiniu atžvilgiu šalimis. Išanalizavus pastarojo laikotarpio (2005–2006 m.) Statistikos departamento duomenis matyti, kad didžiausi eksporto partneriai buvo ir lieka Rusijos Federacija, Vokietija ir Latvija (žr. 4 lent.). Į kiekvieną iš jų 2005 metais vidutiniškai eksportuota po 10 proc. viso prekių eksporto. 2006 metais eksportas į Rusiją ir Latviją didėjo, o Lietuvos eksporto Vokietijos dalis sumažėjo iki 8,7 proc. viso eksporto. Vis svarbesnės Lietuvos eksporto partnerės Lenkija ir Estija, kurių 2006 metų rodikliai atitinkamai buvo 6,0 proc. ir 6,5 proc. Svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės 2006 metais buvo Rusija (12,8 proc.), Latvija (11,1 proc.), Vo-

kietija (8,7 proc.), Estija (6,5 proc.), o svarbiausios importo partnerės – Rusija (24,4 proc.), Vokietija (14,8 proc.), Lenkija (9,6 proc.), Latvija (4,8 proc.).

Dideli Lietuvos užsienio prekybos tiek eksporto, tiek importo didėjimo per pastaruosius trejus metus tempai padėjo Rusijai, jau ilgą laiką buvusiai Lietuvos užsienio prekybos pirmąja partnere importo srityje, 2005 ir 2006 metais tapti pirmąja partnere ir eksporto srityje (Lietuvos ekonominio... 2007). Prekybos su Rusija balansas visą laiką buvo neigiamas. Nuo 2002 metų pradėjęs didėti palyginti vidutiniu tempu, per 2005 metus prekybos balansas staiga padidėjo (55,8 proc.). Tik 2006 metais, palyginti su 2005 metais, prekybos balansas pradėjo mažėti. Jau kelerius metus Lietuvos eksporto struktūroje pirmąja antžeminio transporto priemonių ir jų dalių eksportas į Rusiją. Pastebimai didėja maisto prekių eksporto į Rusiją dalis, iš dalies – dėl eksporto subsidijavimo. Didžiausią reikšmę bendrų importo iš Rusijos rodiklių kaitai turėjo mineralinio kuro (naftos ir gamtinių dujų) importo rodiklių kaita. Taip pat

didelę įtaką prekybos rodikliams turėjo didėjanti mineralinio kuro kaina, tai daugiausia lėmė Rusijos nuolatinis eksporto muitų tarifų dinimimas.

Lietuvos užsienio prekybos su Vokietija mastas taip pat didėjo dėl importo. Lietuvos eksporto į Vokietiją lyderė yra tekstilės ir jos dirbinių pramonė. Latvija – viena iš nedaugelio šalių, su kuria Lietuvos prekybos balansas yra teigiamas (2006 m. jis buvo 1770,5 mln. litų). 2007 metais Latvija ir toliau yra antroji Lietuvos eksporto partnerė. Lietuvos eksporto į Latviją didžiumą sudaro mineraliniai produktai, o paskui paruošti maisto produktai, gėrimai ir tabakas (A. Miškinis ir kt. Pasikeitusios prekybos... 2006).

Tarp trečiųjų šalių didžiausias Lietuvos eksporto partneris yra JAV. Prekyba su JAV vis labiau plėtojama. Apyvartos rodikliai su šia šalimi nuolat didėjo, o 2004 metais eksportas buvo 48 proc. viso Lietuvos eksporto į kitas trečiąsias šalis. Eksporto dalies į JAV kitimą labiau lėmė ne Lietuvos įstojimas į ES, bet žymus mineralinių produktų eksporto dalies į JAV padidėjimas. 2003 metais buvęs neigiamas prekybos su JAV balansas, 2004 metais padarė didelį šuolį ir tapo teigiamas – pasiekė 678,2 mln. litų, ši riba dar labiau pakilo 2005 ir 2006 metais – iki 700,3 mln. litų ir 1681,9 mln. litų (padidėjo 3,3 proc. ir 9,0 proc.). Lietuva į JAV daugiausiai eksportuoja mineralinius produktus, pieno ir jo produktų, medaus, gyvūninių maisto produktų.

4 lentelė. Svarbiausi 2006 metų Lietuvos užsienio prekybos partneriai (Svarbiausi užsienio... 2006)

Eksportas	Mln. Lt	Procentais			Mln. Lt	Procentais	
		dalis	palyginti su 2005 m., padidėjo (+), sumažėjo (-)			dalis	palyginti su 2005 m., padidėjo (+), sumažėjo (-)
Iš viso	38810,9	100	18,4	Iš viso	53073,2	100	23,0
ES-25	24509,2	63,2	14,4	ES-25	33131,8	62,4	29,5
NVS	8253,0	21,3	41,9	NVS	14885,2	28,0	10,8
ELPA	1264,5	3,3	38,6	ELPA	526,9	1,0	5,9
Rusija	4956,3	12,8	44,8	Rusija	12975,4	24,4	8,1
Latvija	4313,1	11,1	28,3	Vokietija	7876,4	14,8	20,5
Vokietija	3359,5	8,7	9,2	Lenkija	5100,4	9,6	42,3
Estija	2522,8	6,5	30,2	Latvija	2542,6	4,8	48,9
Lenkija	2338,8	6,0	29,1	Nyderlandai	1964,2	3,7	22,6
Nyderlandai	1901,6	4,9	89,1	Italija	1781,4	3,4	39,5
Švedija	1772,4	4,6	8,5	Švedija	1756,5	3,3	18,5
JAV	1681,9	4,3	9,0	Prancūzija	1673,2	3,2	38,3
Jungtinė Karalystė	1665,8	4,3	8,0	Estija	1631,0	3,1	33,4
Danija	1621,1	4,2	14,2	Suomija	1539,4	2,9	16,2
Prancūzija	1604,9	4,1	-30,3	Danija	1527,0	2,9	17,4
Baltarusija	1473,6	3,8	38,6	Jungtinė Karalystė	1378,9	2,6	44,4
Ukraina	1005,5	2,6	35,2	Belgija	1300,0	2,4	35,1
Singapūras	901,5	2,3	-1,8	Kinija	1275,8	2,4	26,9
Italija	802,0	2,1	27,0	Baltarusija	944,7	1,8	25,4
Kitos	6890,1	17,7	-	Kitos	7806,3	14,7	-

EKSPORTO IR IMPORTO PREKINĖ STRUKTŪRA

Prekių grupių, klasifikuojamų pagal Makroekonomikos kategorijų klasifikatorių, eksporto ir importo lyginamosios svorio dalies kaitos tendencijos labai įvairios (5 lentelė). 2005–2006 metais labai sparčiai didėjo investicinių prekių ir lengvųjų automobilių eksportas. Eksportuojamų lengvųjų automobilių grupės prekių eksportas 2006 metais, palyginti su 2005 metais, padidėjo beveik du kartus. Tarpinio vartojimo prekių eksportas didėjo lėtėjančiu tempu, viso eksporto didėjimo tempų lygiu, nors 2005 ir 2006 metais turėjo didžiausią eksportuojamų prekių struktūros dalį. Vartojimo prekių eksporto dalis 2006 metais buvo 25,7 proc. bendro prekių eksporto ir, palyginti su 2005 metais, padidėjo 0,4 procentinio punkto. Bendras importo lygis nagrinėjamu laikotarpiu padidėjo labiau nei eksporto lygis.

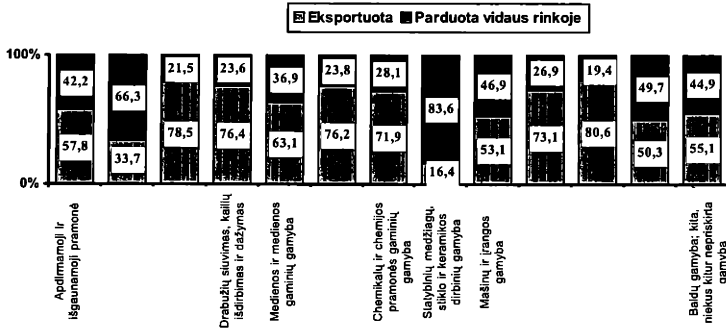
Teigiamomis tendencijomis pasižymėjo didėjantis investicinių prekių importas. 2005 ir 2006 metais investicinių prekių importas atitinkamai padidėjo 10,4 proc. ir 28,8 proc.. Sparčiai didėjo kitas svarbus eksporto plėtros šaltinis – reeksportas. Jo išvežtų prekių apimtys

dalis 2006 metais sudarė maždaug ketvirtadalį. Didžiausia importuojamų prekių struktūros dalis 2005 ir 2006 metais – tarpinio vartojimo prekės. 2006 metais, palyginti su 2005 metais, importuojamų lengvųjų automobilių grupės prekių importas padidėjo beveik 1,6 karto. Tai susiję su sparčiai didėjančiu reeksportu į NVS šalis. 2005 metais sparčiausiai didėjo benzino importas, tačiau jo dalis, palyginti su visu importu, nereikšminga, nes Lietuva benzina daugiausiai eksportuoja (V. Titarenko, R. Rudzakis, N. Titova. Lietuvos ekonomikos..., 2005). 2006 metais šios makroekonomikos kategorijos importo didėjimo tempai buvo kur kas lėtesni.

Pagal Kombinuotosios nomenklatūros (KN) skyrius ir skirsnius 2005 ir 2006 metais matoma, kad didelį indėlį į bendrą prekių eksporto ir importo prieaugį įnešė mineraliniai produktai. Pagrindinę mineralinių produktų eksporto dalį 2006 metais sudarė AB „Mažeikių nafta“ produkcija, o pagrindinę importo dalį – nafta. Iš esmės dėl didėjusių naftos produktų kainų eksportas ir importas 2005 metais atitinkamai buvo 27,5 proc. viso eksporto (padidėjo 38,4 proc.) ir 25,6 proc. viso importo (padidėjo 61,9 proc.). Dėl žaliavos tiekimo

5 lentelė. Lietuvos eksportas ir importas pagal Makroekonomikos kategorijų klasifikatorių 2005–2006 metais (sudaryta remiantis Eksportas ir importas pagal... 2005; Eksportas ir importas pagal... 2006)

Makroekonomikos kategorijos	Eksportas 2005 m.		Importas 2005 m.		Palyginti su 2004 m., padidėjimas, sumažėjimas (-), proc.		Eksportas 2006 m.		Importas 2006 m.		Palyginti su 2005 m., padidėjimas, sumažėjimas (-), proc.	
	Mln. Lt	%	Mln. Lt	%	Eksportas	Importas	mln. Lt	proc.	mln. Lt	proc.	Eksportas	Importas
II viso	32807,3	100	42974,6	100	27,1	25,0	38810,9	100	53073,2	100	18,4	23,0
Investicinės prekės	2674,2	8,2	6813,0	15,9	27,8	10,4	3799,2	9,8	8881,2	16,7	41,5	28,8
Tarpinio vartojimo prekės	17498,0	53,3	26298,3	61,2	27,9	30,9	19781,7	51,0	31023,3	58,5	13,5	17,8
Vartojimo prekės	8420,1	25,7	7391,3	17,2	20,8	20,2	10140,5	26,1	9434,4	17,8	20,4	26,8
Benzinas	3147,9	9,6	34,2	0,1	41,3	6,7k.	3349,4	8,6	155,1	0,3	6,4	3,7k.
Lengvieji automobiliai	1046,2	3,2	2252,3	5,2	26,3	31,8	1666,6	4,3	3472,2	6,5	59,3	53,7
Kiti	21,0	0,1	185,4	0,4	–	–	73,7	0,2	107,0	0,2	–	–

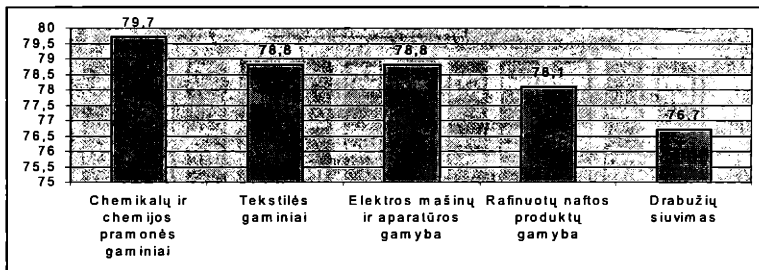
5 pav. Pramonės svarbiausių veiklų parduotos produkcijos struktūra pagal kryptis 2006 m., proc. (Lietuvos Respublikos ūkio... 2006 apžvalga)

Mažeikių naftos gamyklai sutrikimų 2006 metais buvo prastesni mineralinių produktų gamybos didėjimo tempai. Mineralinių produktų eksportas ir importas 2006 metais atitinkamai sudarė 24 proc. viso eksporto (padidėjo 4,3 proc.) ir 23,6 proc. viso importo (padidėjo 13,8 proc.). Didžiausias eksporto augimo tempais, net 70 proc., 2006 metais pasižymėjo „Plastikai“. Pastaraisiais metais buvo ženklios ir investicijos į jų gamybą. Sparčiai didėjo ir transporto priemonių eksportas – tiek vietos gaminių (laivų, dviračių), tiek reeksportuojamų automobilių. Nuo Lietuvos įstojimo į ES sparčiai plėtojosi maisto produktų pardavimas užsienyje (2006 m., palyginti su 2005 m., padidėjo 32,6 proc.). Silpnokus pastarųjų metų tekstilės gaminių ir chemijos produktų eksporto rodiklius iš dalies galima paaiškinti minėtų prekių kainų smukimu (V. Titarenko *et al.* Lietuvos ekonomikos apžvalga... 2006).

Lietuviškos kilmės prekių eksportas. Lietuviški produktai vis stipriau skverbiasi į naujas ES ir pasaulio rinkas, ypač didelė geros kokybės ekologiškų ir natūralių produktų paklausa. Nors Lietuvai įstojus į ES padidėjo ekspor-

tuojančių pramonės įmonių galimybės, tačiau staigios šalies pramonės įmonių eksporto plėtros į užsienio rinkas nebuvo užfiksuota. Sparčiau didėjo kai kurių žemųjų ir vidutiniškai žemų technologijų pramonei priskirtinų sektorių produkcijos pardavimas. Didžiąją Lietuvos eksportuojamos produkcijos dalį sudaro išgaunamoji ir apdirbamoji pramonė. Lietuvoje pagamintos išgaunamosios ir apdirbamosios pramonės produkcijos eksporto lyginamoji dalis pastaraisiais metais stabilizavosi ties 60 proc. riba (V. Rimkus... Lietuvos užsienio... 2006).

Išgaunamosios ir apdirbamosios pramonės produkcijos pardavimas 2005–2006 metais didėjo tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Lietuvoje pagamintų prekių eksportas 2005 metais padidėjo 22,9 proc.. Šalies eksporto prieaugis per 2006 metus buvo 18,4 proc., o lietuviškos kilmės prekių eksporto – 9,6 proc.. Pastaraisiais metais sparčiai didėjantis eksportas rodo, kad Lietuvos gamintojų konkurencingumas, didėjant žaliavų kainoms ir sustiprėjus spaudimui darbo jėgos rinkoje, kol kas nesumažėjo (Titarenko ir kt., 2006). Lietuvos išgaunamosios ir apdirbamosios pramonės gaminama pro-

6 pav. Didžiausią savo produkcijos dalį 2005 metais eksportuojantys sektoriai Lietuvoje, proc. (sudaryta remiantis Lietuvos ūkio ekonomikos... 2007)

dukcija labiau skirta užsienio, o ne vidaus rinkai. Iš 5 ir 6 paveikslų duomenų analizės matoma, kad nemažai pramonės šakų eksportuoja daugiau nei du trečdalius pagamintos produkcijos.

Vidaus rinkoje didesnę produkcijos dalį realizuoja maisto produktų ir gėrimų, statybinių medžiagų ir keramikos bei stiklo produktų gamybos sektoriuose veikiančios įmonės. Pagrindinė lietuviškos kilmės prekių eksporto dalis buvo realizuota Vakarų rinkose. Eksporto apimtis į Europos Sąjungos valstybes sudarė 71,1 proc. visos eksportuotos produkcijos. Lietuviškos kilmės prekių eksportas į ES šalis padidėjo 9 proc.. Nors pagerėjo prekybos sąlygos ir suintensyvėjo prekyba su ES šalimis, pastaruosius metus toliau didėjo eksportas į NVS šalis – 17,8 proc., į Rusiją – 16,7 proc.

PAGRINDINĖS LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS PROBLEMOS

Dabartinėmis pasaulinio ūkio ekonominių pokyčių sąlygomis plėtojant užsienio prekybą, būtina sukurti patikimą eksporto skatinimo politiką. Lietuva – nedidelė valstybė, turinti ribo-

tą vidaus rinką, todėl jai būtina aktyvi užsienio prekyba. Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išsilaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos, kartu ir prekybos, apimtis, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Lietuvoje verslo ateities perspektyvos siejamos su didėjančiu prekių eksportu ir paslaugomis, todėl tikėtina, kad eksporto reikšmė nemažės. Labai svarbus uždavinys yra plėsti užsienio prekybą. Vienas iš pagrindinių veiksnių, skatinančių eksporto plėtrą Lietuvoje, yra valstybės vykdoma eksporto politika ir palankių sąlygų eksportuotojams sudarymas. Eksporto plėtros ir skatinimo strategija – pagrindinis Lietuvos eksporto politiką reglamentuojantis dokumentas. Šioje strategijoje keliamas tikslas – pasiekti, kad eksportas sudarytų kuo didesnę šalies pardavimų dalį ir sumažėtų einamosios sąskaitos balanso deficitą (E. Meilienė, V. Snieška. Lietuvos ekonominės... 2006).

Nors eksporto apimtis kasmet didėja, ji iki šiol nėra pakankama, kad užtikrintų teigiamą užsienio prekybos balansą. Lietuvos ūkio subjektams, igauant vis didesnius plėtros tempus, rimta problema išlieka nepakankamas pasirengimas eksporto veiklai rinkos sąlygomis. Įmo-

nėms dažnai trūksta iniciatyvos užsienio rinkose, pasireiškia nesugebėjimas vesti derybų su užsienio partneriais. Todėl, siekdama įveikti užsienio prekybos balanso deficito didėjimą ir skatinti eksporto plėtrą, Vyriausybė imasi priemonių, kurios didintų produkcijos ir paslaugų konkurencingumą bei apimtį, o eksportas sudarytų kuo didesnę pardavimų dalį. Vyriausybės eksporto plėtros ir skatinimo strategijoje numatytos šios veiklos kryptys: eksportui palankios aplinkos kūrimas; eksportuotojų mokymas ir informacinis aprūpinimas; prekių ir paslaugų tarptautinio konkurencingumo didinimas; tarpusavio pasitikėjimo, pagrįsto Vyriausybės, verslo įmonių ir užsienio valstybių bendradarbiavimu, plėtojimas (Užsienio politikos prioritetai... 2007).

Labai svarbu skatinti tiesiogines užsienio investicijas į sritis, kuriose eksportas, ypač aukštų technologijų, galėtų didėti: būtina derinti Lietuvos ir užsienio investuotojų interesus, šalinti kliūtis investicijoms, tobulinti rizikos priežiūros institucinę infrastruktūrą ir veiklą, sudaryti teisingas ir ekonomines sąlygas plėtoti elektroninį verslą. Tačiau Lietuvoje per mažai lėšų ir kitų išteklių skiriama rinkų tyrimams, mažai prekybos atstovybių užsienyje. Kol kas menkas ir nerizikatingas tiesioginių užsienio investicijų (TUI) skatinimas. Mokslo ir tyrimų sistema nėra orientuota į pramonės reikmes, neskatinamos įmonių investicijos į technologijų plėtrą. Visose ūkio srityse lėtai diegiamos informacinių technologijų galimybės. Informacinių technologijų paslaugų ir produktų gamybai Lietuvoje tenka menka BVP dalis. Lietuvos eksportuotojams kyla problemų siekiant prisiderinti prie nuolat kintamų rinkos sąlygų, nes šalyje nėra bendro informacinio centro, kuriame būtų sukaupta informacija apie užsienio prekybos reguliavimą, kokybės, įpakavimo ir kitus reikalavimus. Taip pat užsienio rinkose nepakanka in-

formacijos apie lietuviškas prekes ir paslaugas

Šalies įmonės, kad galėtų sėkmingai eksportuoti, turi būti konkurencingos tarptautinėje rinkoje. Todėl valstybė stengiasi didinti įmonių konkurencingumą, skatina smulkaus ir vidutinio verslo bei verslo paslaugų sektorių gaminti produkciją ir teikti paslaugas, turinčias paklausą užsienyje, remia tarptautinę ir vietinę kooperaciją bei klasterių kūrimąsi, skatina didelę pridėtinę vertę kuriančių pramonės šakų, kuriose taikomos naujos technologijos, plėtrą, remia technologijų ir inovacijų kūrimą ir perėmimą. Lietuvos eksporto plėtros ir skatinimo strategijoje numatomas palankaus ūkio subjektų, jų gaminamų prekių ir teikiamų paslaugų įvaizdžio kūrimas.

Tačiau visų šių valstybės priemonių nepakanka. Lietuvos ūkis dar beveik neturi įgytų konkurencinių pranašumų (pažangios technologijos, lyderiavimas perspektyviose šalyse, įmonių reputacija, intelektualinės nuosavybės teisės), o pagrindinis konkurencingumo veiksnys iki šio buvo – pigi kvalifikuota darbo jėga (Ginevičius ir kt., 2005). Spartėjant emigracijai ir didėjant atlyginimams, šis pranašumas praranda savo reikšmę. Nors šalyje yra šakų, kurios sėkmingai bent trumpalaikėje perspektyvoje konkuruoja užsienio ir ES rinkose, iki šiol išlieka ir kai kurių nepalankių Lietuvai eksporto tendencijų. Svarbiausia iš jų yra ta, kad Lietuvos eksporto šakinė struktūra yra būdinga besivystančioms šalims. Nedidelė lyginamoji jos dalis tenka šiuolaikinėms šakoms, sukuriančioms daug pridėtinės vertės, o eksporto srityje vyrauja mažai kvalifikuoto darbo, gamtinių išteklių ir energijos imlios šakos. Todėl Lietuvai bus sunku ir toliau išlaikyti eksporto augimo spartą, jei nesikeis šakinė eksporto struktūra ir joje nepadidės dalis prekių, kuriose sukuriama daugiau pridėtinės vertės. Padidėjus pirmųjų išteklių kainoms, padidės ir gamybos

snaudos, ir Lietuvos eksportui bus sunku konkuruoti su pigiu eksportu iš mažų kaštų šalių. Todėl Lietuvai būtina skatinti šakų, sukuriančių aukštą pridėtinę vertę, ir šiuolaikinių aukštųjų technologijų sektorių plėtrą ir siekti didinti jų eksporto apimtį.

IŠVADOS

Lietuvos konkurencinė pozicija integruotoje ES priklauso nuo ūkio subjektų esminių kompetencijų ugdymo, vidaus veiksmų konkurencingumo didinimo ir perspektyvų globalioje erdvėje vertinimo priimant strateginius užsienio prekybos plėtros sprendimus.

Tapus ES nare, Lietuvos užsienio prekyba vykdoma pagal bendrus ES užsienio prekybos politikos reikalavimus ir priemones, Lietuva kartu su kitomis narėmis formuoja bendrosios prekybos politiką. Lietuvos įstojimas į ES turėjo teigiamą įtaką užsienio prekybos apimtims didėti. 2006 metais eksportas padidėjo 18,43 proc., o importas per metus 22,98 proc.. Regioniniu požiūriu ES šalis buvo ir yra svarbiausias pagal prekybos mastą Lietuvos eksporto ir importo partnerės, o NVS šalys turi antrą vietą tarp Lietuvos užsienio prekybos krypčių.

Lietuvai yra būdingas santykiškai didelis ekonomikos atvirumas. Tai rodo kasmet didėjantis šalies eksporto masto ir BVP santykis. Užsienio prekybos dalies BVP rodiklio dydį lemia ne tik Lietuvos ūkio subjektų prekių, paslaugų ir veiklos eksportabilumas, bet ir šalies bei jos rinkos dydis. Kuo vidaus rinka yra mažesnė, tuo labiau tai skatina plėtoti ūkinius ryšius, ieškoti vartojimo rinkų už šalies ribų ir palaikyti didelį atvirumą tarptautinei prekybai.

Stiprėjanti vidaus paklausa skatino importą, todėl 2006 metais eksportas pagal plėtros spartą atsiliko nuo importo (4,55 procentinio punkto), o Lietuvos užsienio prekybos deficitas 2006 metais buvo 14 262,3 mln. litų ir toliau sparčiai didėjo.

2006 metais svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės buvo Rusija (12,8 proc.), Latvija (11,1 proc.), Vokietija (8,7 proc.), Estija (6,5 proc.), o svarbiausios importo partnerės – Rusija (24,4 proc.), Vokietija (14,8 proc.), Lenkija (9,6 proc.), Latvija (4,8 proc.). Išliko neigiamas Lietuvos užsienio prekybos su ES, NVS šalimis, Rusija ir Vokietija balansas, o prekybos su ELPA šalimis, Latvija, Estija, JAV – balansas teigiamas.

Beveik pagal visus Kombinuotosios nomenklatūros skyrius 2005–2006 metais buvo pasiektas eksporto didėjimas, nors jis nebuvo toks žymus kaip 2004–2005 metais. Didžiausią Lietuvos eksporto ir importo dalį sudarė mineraliniai produktai (atitinkamai 24 proc. ir 23,6 proc.), o Lietuvos išgaunamoji ir apdirbamoji pramonė užtikrino didžiąją dalį šalies eksporto (apie 60 proc.). Teigiamomis tendencijomis pasižymėjo sparčiai didėjantis investicinių prekių importas. 2005–2006 metais investicinių prekių importas atitinkamai padidėjo 10,4 proc. ir 28,8 proc. Per apžvelgiamą laikotarpį sparčiai didėjo svarbus eksporto plėtros šaltinis – reeksportas.

Užsienio prekybos plėtra tarptautinėse rinkose meta iššūkių Lietuvos ūkio subjektams, siekiant įsitvirtinti vis didėjančios konkurencijos sąlygomis, reikia įvertinti nepakankamo konkurencingumo priežastis ir tinkamai reaguoti į globalizacijos skatinamąsias jėgas.

Plėtojant užsienio prekybą, Lietuvai dar reikia įveikti naujiems pasaulinės ekonomikos dalyviams būdingas problemas. Todėl būtina, siekiant didesnio konkurencingumo integruotoje ES rinkoje, skatinti kurti ir diegti naujas technologijas, plėsti inovacinę veiklą, pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į aukštųjų technologijų sektorius. Nors ES turi dideles savo konkurencinių pranašumų tobulinimo galimybes, tačiau dabartiniais Lietuvos ūkio subjektams reikėtų aktyviau plėsti savo užsienio prekybos ryšius ES integruotoje rinkoje ir pasaulyje, taip prisidėti prie šalies ekonomikos augimo, numatytų tikslų ir prioritetų įgyvendinimo.

LITERATŪRA

1. Bendrojo vidaus produkto struktūra išlaidų metodu, to meto kainomis, % (2007-04-14). Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/BVP_2006_4Q_90d4_0403.xls?PHPSSES-SID=758f142d5ccf58b09fbc11747bf4404b
2. Eksportas ir importas 2000–2005 m. (2007-01-14). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1367>
3. Eksportas ir importas 2001–2007–(2007). Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2007-04-10). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1122>
4. Eksportas ir importas pagal Makroekonomikos kategorijų klasifikaciją (BEC) 2005 m. procentais. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2007-04-11). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=609>
5. Eksportas ir importas pagal Makroekonomikos kategorijų klasifikaciją (BEC) 2006 m. procentais. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2007-04-11). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1802>
6. Eksportas, importas pagal sąjungas, valstybes 2003–2006 metais. (2006). Statistikos departamentas prie Lietuvos Vyriausybės (2007-04-22). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=608>
7. Eksportas, importas pagal valstybes 2006 m. mln. litų (2007-04-17). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1801>
8. Ginevičius, R., Rakauskienė, O. G., Patalavičius, R., Tvaronavičienė, M., Kalšaškaitė, K., Lišauskaitė, V. (2005). *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje* – Vilnius: Technika, 364 p.
9. Jatuliavičienė, G., Kučinskienė, M. (2006). Globalization drivers and their impact on Lithuanian economic growth and development. *Ekonomika: Mokslo darbai*, t. 73, p. 34–45 ISSN 1392-1258.
10. Lietuvos Respublikos ūkio ekonominės ir socialinės būklės 2006 metais apžvalga. (2007). Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. (2007-04-22). Prieiga per internetą: http://www.ukmin.lt/lt/ukio_apzvalga/doc/2006m_ukio-soc-bukles_apzvalga.doc
11. Lietuvos ūkio (ekonomikos) raidos įžvalga pagal regionines ir pasaulio tendencijas. Ataskaita. 2007. Taikomojo mokslinio tyrimo darbas. Socialinės ir ekonominės plėtros centras (2007-06-14) Prieiga per internetą: <http://www.lmt.lt/PROJEKTAI/TEKSTAI/IZVALGA%20Ataskaita%20ministerijai.pdf>
12. Lietuvos užsienio prekyba už 2006 metus. (2007). Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2007-04-22). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1850>
13. Lietuvos užsienio prekybos pokyčių ir plėtros analizė. (2005). UAB Ekonominių ir teisinių konsultacijų centras. (2007-02-12). Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc1/Pokyčiai05.doc>
14. Meilienė, E., Snieška, V. (2006). Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika. (2007-04-22). Prieiga per internetą: <http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z11/1648-2603-2006-nr11-48.pdf>
15. Miškinis, A., Kasnauskienė, G., Vaiginienė, E. (2006). Pasikeitusio prekybos režimo poveikis Lietuvos tekstilės ir siuvimo pramonei. *Ekonomika: Mokslo darbai*, t. 73, p. 91–107.
16. Rimkus, V., Misiūnas, A., Gervė, J. (2006). Lietuvos užsienio prekybos pokyčių analizė. (2007-02-22). Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc6/UP-Analize-200611.doc>
17. Svarbiausi užsienio prekybos partneriai (2006). Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. (2007-04-10). Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1367>
18. Titarenko, V., Rudzkiš, R., Titova, N. (2006). Lietuvos ekonomikos perspektyvos. (2007-04-10). Prieiga per internetą: <http://www.dnbNord.lt/files/LEP.pdf>
19. Titarenko, V., Rudzkiš, R., Titova, N. Lietuvos ekonomikos apžvalga už 2005 m. (2007-04-10). Prieiga per internetą: http://www.dnbNord.lt/files/Ataskaitos/Lithuanian/lea_2005_4n.pdf
20. Titarenko, V., Rudzkiš, R., Titova, N., Rojama, J. Lietuvos ekonomikos apžvalga už 2006 m. (2007-04-10). Prieiga per internetą: http://www.dnbNord.lt/files/Ataskaitos/Lithuanian/lea_2006_lapkritis1215.pdf
21. Užsienio politikos prioritetai. (2007). Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. (2007-04-10). Prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/index.php?926752905>
22. Užsienio prekybos politika. (2007). Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. (2007-02-12). Prieiga per internetą: <http://www.urm.lt/index.php?1128820369>

LIETUVOS UŽSIENIO PREKYBOS POKYČIAI INTEGRUOTOJE EUROPOS SĄJUNGOS RINKOJE

Grażina Jatuliavičienė, Marija Kučinskienė, Rimantas Garuckas

Santrauka

Spartus pasaulio valstybių ekonominis augimas susijęs su spartesne užsienio prekybos plėtra. Lietuvos politinė ir ekonominė padėtis verčia suvokti, kad šaliai būtina aktyviai tobulinti ir plėtoti jos užsienio ryšius. Lietuvai svarbu remiantis sukaupta patirtimi kitose šalyse pasirinkti tinkamus užsienio prekybos plėtros skatinimo būdus ir užimti savo nišą pasaulio ir Europos Sąjungos (ES) integruotoje rinkoje. Todėl šio straipsnio tikslas yra išryškinti svarbiausius Lietuvos užsienio prekybos pokyčius, numatyti užsienio prekybos plėtros ir konkurencingumo didinimo integruotoje rinkoje priemones.

Siekiant objektyviai pateikti analizės rezultatus, remiamasi Lietuvos statistikos departamento duomenimis, naujaisiais šios srities tyrimais. Straipsnyje panaudoti mokslinės literatūros analizės ir apibendrinimų metodai, lyginamosios analizės metodai.

Dabartinėmis sąlygomis tik aktyviai dalyvaudama pasaulinėje prekyboje šalis gali pasiekti ekonominį augimą. Tarptautiniai ekonominiai santykiai Lietuvoje įsigalėjo palyginti neseniai ir dabar įgyja itin aktualią reikšmę. Pagrindiniai Lietuvos užsienio prekybos politikos pasikeitimai susiję su įsitraukimu į ES bendrąją rinką ir ES bendrosios užsienio prekybos politiką. Naujų vidaus ir išorės rinkos sąlygų taikymas turėjo įtakos vykusiems šalies užsienio prekybos pokyčiams. Narystė ES išplėtė Lietuvos realizacijos rinkas, sudarė prielaidas užsienio prekybai didėti, ekonomikai plėtotis.

Tapusi ES nare, Lietuva užsienio prekybą vykdo pagal bendrus ES užsienio prekybos politikos reikalavimus ir priemones, kartu su kitomis narėmis formuoja bendrosios prekybos politiką. Lietuvos įstojimas į ES turėjo teigiamą įtaką užsienio prekybos apimtims didėti. 2006 metais eksportas padidėjo 18,43 proc., o importas per metus 22,98. Regioniniu požiūriu ES šalis buvo ir yra svarbiausias pagal prekybos mastą Lietuvos eksporto ir importo partnerės. 2006 metais toliau stiprėjanti vidaus paklausa skatino importą, todėl eksportas pagal plėtros spartą atsiliko nuo importo (4,55 procentinio punkto), o Lietuvos užsienio prekybos deficitas 2006 metais sudarė 14262,3 mln. litų ir toliau didėjo greitėjančiais tempais.

2006 metais svarbiausius Lietuvos eksporto partnerės buvo Rusija (12,8 proc.), Latvija (11,1 proc.), Vokietija (8,7 proc.), Estija (6,5 proc.), o svarbiausius importo partnerės – Rusija (24,4 proc.), Vokietija (14,8 proc.), Lenkija (9,6 proc.), Latvija (4,8 proc.). Beveik pagal visus Kombinuotosios nomenklatūros skyrius 2006 metais buvo pasiektas eksporto didėjimas. Didžiausią Lietuvos eksporto ir importo dalį sudarė mineraliniai produktai (24 proc. ir 23,6 proc.), o Lietuvos išgaunamoji ir apdirbamoji pramonė užtikrino didžiąją dalį šalies eksporto (apie 60 proc.).

Plėtojant užsienio prekybą, Lietuvai dar reikia įveikti naujiems pasaulinės ekonomikos dalyviams būdingas problemas. Viena iš didžiausių – nepakankamas Lietuvos pramonės konkurencingumas.

CHANGES OF LITHUANIAN FOREIGN TRADE IN THE INTEGRATED EUROPEAN UNION MARKET

Grażina Jatuliavičienė, Marija Kučinskienė, Rimantas Garuckas

Summary

The rapid economic growth of the world countries is associated with the expedited development of foreign trade. Lithuania's political and economic situation urges to conceive that the country requires active improvement and development of its foreign relations. It is important for Lithuania to occupy its place in the European Union (EU) integrated market. Therefore the aim of this article is to highlight changes in the Lithuanian foreign trade and to foresee the possibilities of improving competitiveness in the integrated market.

To present objectively the results of the analysis, data of the Department of Statistics of the Republic of Lithuania, the latest research in the field were taken as a reference. Comparative analysis and summary methods of academic literature, publications and statistical data were applied.

In current conditions, a country is able to achieve economic growth only by participating in foreign trade. International economic relations have established most recently in Lithuania and now become extremely important. The key changes of Lithuanian

foreign trade policy are concerned with the integration in the EU market and common foreign trade policy. The application of new internal and external market conditions have influenced the country's foreign trade developments. The EU membership expanded Lithuania's markets of disposal, formed the background for an increase of foreign trade and the development of economy.

After becoming the EU member, Lithuania effects its foreign trade in accordance with the common EU foreign trade policy requirements and measures by modelling the common trade policy together with other Member States. Lithuania's accession to the EU had a positive impact on the expansion of its foreign trade. Export increased by 18.43% in 2006, and import increased by 22.98% within one year. Regionally, EU Member States are the key Lithuania's export and import partners. In 2006, the further increase of internal demand encouraged import, there-

fore, export lagged behind import in terms of the rate of development (4.55 percentage points), and Lithuanian foreign trade deficit amounted to 14262.3 million LTL in 2006 and was further increasing rapidly.

In 2006, the key Lithuania's export partners were Russia (12.8%), Latvia (11.1%), Germany (8.7%), Estonia (6.5%) and the key import partners were Russia (24.4%), Germany (14.8%), Poland (9.6%), Latvia (4.8%). Export growth has been achieved in almost every section of the Combined Nomenclature in 2006. Mineral products (24% and 23.6% respectively) formed the largest part of Lithuania's import and export, and Lithuania's production and processing industry ensured the major part of the country's export (about 60%).

In developing its foreign trade, Lithuania still needs to overcome the problems inherent in new participants of the global economy. One of the key problems is the insufficient competitiveness of Lithuania's industry.

Įteikta 2007 m. gegužės mėn.

Priimta spaudai 2007 m. liepos mėn.